

Rescue-koirat ja lajienvälisen hoivan kulttuuri

Nora Schuurman

Kodittomien koirien tuonti ulkomailta Suomeen on yleistynyt ja kysyntä kasvanut 2000-luvun aikana. Tässä artikkelissa tutkin kokemuksia kodittomien koirien kansainvälisestä rescue-toiminnasta lajienvälisenä hoivana, suomalaisten aktiivien haastattelujen pohjalta. Kysyn, millaisten tilallisten hoivakäytäntöjen avulla kodittomasta eläimestä pyritään tekemään lemmikki ja millaisena koirien kansainvälinen rescue-toiminta näyttäytyy, jos sitä tarkastellaan lajienvälisen hoivan kulttuurina.

Kasvava kansainvälinen liikkuvuus koskee ihmisten lisäksi myös eläimiä ja lisää niiden liikkuvuutta, varsinkin ihmisten vaikutuksesta (Hodgetts & Lorimer 2020). Liikkuvuuden arkipäiväistyminen koskee myös sellaista eettisesti kehystettyä toimintaa, jonka kohteena on eläinten hyvinvointi toisessa maassa. Eräs tällainen ilmiö on kodittomien

eläinten kansainvälinen rescue-toiminta.

Kodittomien eläinten tuonti ulkomailta Suomeen on yleistynyt ja kysyntä kasvanut 2000-luvun aikana. Erityisesti ns. rescue-koirien kansainvälinen adoptio on yleiseurooppalainen ilmiö, jossa koiria tuodaan pääasiassa Etelä- ja Itä-Euroopan maista Pohjois- ja Länsi-

Eurooppaan. Rescue-koirien maahan-tuonnin ja adoptiotoiminnan taustalla on nähtävissä paitsi huoli hylätyistä eläimistä, myös kritiikki lemmikkikulttuurin ongelmia kuten epätervettä jalostusta ja pentutehtaita kohtaan. Rescue-toiminta kuvastaa myös laajempia muutoksia suhtautumisessa eläimiin, niiden hyvinvointiin ja lajienvälisiin suhteisiin

ylipäänsä (Charles 2016). Suomessa rescue-koirien adoptointi ulkomailta on kuitenkin sangen pienimuotoista verrattuna rotukoirien kasvatukseen ja myyntiin, joten kyse on valtavirrasta poikkeavasta toiminnasta, joka nähdään myös vaihtoehtoisena tapana hankkia lemmikki. Rescue-toiminta on lähes yksinomaan vapaaehtoistoimintaa, joka edellyttää tietoa ja kokemusta koirista, kodittomien koirien tilanteesta sekä maahan-tuonin säädöksistä. Rescue-yhdistysten vapaaehtoiset aktiivit esimerkiksi valitsevat koirille adoptiokodit sekä osallistuvat koirien hoitoon niiden lähtömaissa paikallisten yhteistyökumppaneiden ylläpitämillä koiratarhoilla.

Tässä artikkelissa tutkin kokemuksia kodittomien koirien kansainvälisestä rescue-toiminnasta suomalaisissa rescue-yhdistyksissä toimivien aktiivien haastattelujen pohjalta. Koska rescue-toiminnan tarkoituksena on parantaa sen kohteena olevien eläinten elinolosuhteita, lähestyn näitä käytäntöjä lajienvälisenä hoivana. Kysyn, millaisten tilallisten hoivakäytäntöjen avulla kodittomasta eläimestä pyritään tekemään lemmikki ja millaisena koirien kansainvälinen rescue-toiminta näyttäytyy, jos sitä tarkastellaan lajienvälisen hoivan kulttuurina. Tarkastelen rescue-toimintaa tilallisesta näkökulmasta ja kiinnitän huomiota erityisesti siihen, miten kodit-

tomia koiria valikoidaan kadulta tarhalle ja tarhalta adoptioon sekä millaisilla kriteereillä koirille valitaan koti. Tarkastelu kohdistuu erilaisiin fyysisiin tiloihin kuten kadulle, tarhalle ja adoptiokotiin sekä toiminnan kansainvälisyyden mukanaan tuomiin pitkiin etäisyyksiin. Lisäksi pohdin rescue-toimintaan liittyviä erityisiä haasteita.

Eri tieteenalojen piirissä on käyty enenevässä määrin keskustelua ihmisten ja eläinten välisistä suhteista (esim. Despret 2004; 2013; Haraway 2003; 2008; 2016). Nämä keskustelut ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana kohdanneet hoivatutkimuksen ja erityisesti feministisen hoivaetiikan (esim. Donovan 2006; Puig de la Bellacasa 2012; 2017), mutta empiirinen tutkimus eläinten hoivasta on vielä melko uutta (esim. Desai & Smith 2018; Roe & Greenhough 2023; Schuurman & Franklin 2024). Tämä artikkeli kiinnittyy molempiin monitieteisiin tutkimusaloihin: yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen eläintutkimukseen sekä hoivatutkimukseen.

Eläinten kansainvälinen rescue-toiminta on suhteellisen tuore ilmiö länsimaaisessa lemmikkikulttuurissa. Aiempi tutkimus kodittomista eläimistä ja niiden adoptiosta on keskittynyt löytöeläinten adoptioon maan sisällä, varsinkin Yhdysvalloissa (esim. Arluke 2006; Balcom & Arluke 2001; Irvine 2004;

Nyman 2019), mutta myös Euroopassa (Holmberg 2015; Policarpo 2020). Rescue-toiminnan tutkimus voikin valottaa sitä, miten lajienvälisen suhteiden tilallisuus tuottaa ja muuttaa käsityksiä eläimistä, niiden suhteesta ihmisiin sekä lajienvälisen hoivan mahdollisuuksista.

Eläimet, tila ja lajienvälinen hoiva

Arkiset suhteet ihmisten ja eläinten välillä perustuvat pitkälti keholliseen vuorovaikutukseen, johon eläin osallistuu omalla toimijuudellaan. Eläinten toimijuuden voi ymmärtää eläimen yksilöllisenä kokemusmaailmana ja oma-aloitteisena toimintana. (McFarland & Hediger 2009.) Eläinten ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kumpikin osapuoli tuottaa ja muokkaa toisen toimijuutta sekä tulkitsee sitä (Despret 2013). Feministifilosofi Donna Harawayn (2008) termin lajienvälisen suhteiden muodostuminen ja kehittyminen voidaan nähdä ”eläinten-kanssa-kehkeytyminenä” (*becoming with*, suomennos Syrjämä 2020, 133), prosessina, jossa vuorovaikutussuhde muuttaa sekä siinä mukana olevaa ihmistä että eläintä. Eläimen toimijuuden tulkinta on sidoksissa siihen, millä tavoin ihminen tuntee eläimen yksilönä, mutta myös vuorovaikutuksen laajempaan tilalliseen kontekstiin (Carter & Charles 2013). Esimerkik-

si koiran toimijuutta tulkitaan eri tavalla kadulla, tarhalla tai kotiympäristössä.

Lajienväliset suhteet ovat aina tilallisia. Tila ei ole pelkästään eläinten ja ihmisten välisten suhteiden näyttämö tai sijaintipaikka, vaan se vaikuttaa yleisemmin paikkojen ja kehojen väliseen vuorovaikutukseen ja on siten keskeinen tekijä lajienvälisten suhteiden muodostumisessa. Lajienvälisten suhteiden ja niitä ylläpitävien käytäntöjen kautta eläimet tuottavat toiminnallaan tilaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. (Buller 2014.) Ihmisen ja eläimen välinen kategorinen etäisyys sekä se, millaisiin fyysisiin tiloihin eläimen suhde ihmiseen sijoittuu, vaikuttavat siihen, millaiseksi eläin ymmärretään suhteessa ihmiseen (Schuurman & Dirke 2020).

Lemmikki on eläin, joka sijoittuu lähimmäs ihmistä sekä käsitteellisesti että fyysisesti (Freccero 2011; Plumwood 2012). Lemmikkien ymmärretään kuuluvan kotiin, tilaan, jota ihminen hallitsee mutta jonka tuottamiseen myös lemmikit osallistuvat (Holmberg 2015). Siksi lemmikin käsite on lähtökohtaisesti tilallinen. Paikkana koti on sekä fyysinen tila että abstrakti idea, johon kuuluu koitoisuuden ja turvallisuuden sekä kuuluminen tunteita (Douglas 1991, 288–289; Dowling & Power 2013, 290). Kotiin liittyy kuitenkin ristiriitaisia merkityksiä, kokemuksia, tunteita ja suhteita:

toisaalta tuttuutta ja intiimiyttä, toisaalta pelkoa ja väkivaltaa (Blunt & Varley (2004, 3). Ristiriitoja voidaan kohdata myös monilajisissa lemmikkikodeissa, jos lajienvälisessä vuorovaikutuksessa on ongelmia, eläinten hoito kotona ei suju tai esimerkiksi kotiväkivalta kohdistuu ihmisten lisäksi eläimiin (Newberry 2017).

Lemmikit kuuluvat vahvasti kulttuurin piiriin: ne asuvat ihmisen kotona ja jakavat arkensa ihmisten kanssa, niille annetaan nimi, niitä ei syödä ja niille tarjotaan hoivaa (Howell 2018). Lemmit sijoitetaan kategorisesti myös osaksi luontoa, muunlajisia olentoja, jotka teessä on vuosisatoja sijoitettu biologisen diskurssin piiriin (Birke, Bryld & Lykke 2004). Lemmit on siksi usein määritelty luonnon ja kulttuurin välillä eläviksi liminaalieläimiksi (esim. Fudge 2008; Wischermann, Steinbrecher & Howell 2018). Liminaalisuuden – tai liminaalitalan – käsitteellä on kahtalainen merkitys: sillä voidaan tarkoittaa olotilasta tai tilanteesta toiseen siirtymistä tai ajallista välivaihetta, mutta myös fyysistä tilaa (van Gennep 1909/1960; Herman & Yarwood 2014; Shortt 2015). Nämä kaksi merkitystä voivat myös olla kytköksissä toisiinsa, ja esimerkiksi eläimen kategorinen liminaalisuus voi liittyä sen asutamaan fyysiseen tilaan. Tässä artikkelissa puhun liminaalisuudesta sekä sen

kategorisessa että fyysisiin tiloihin viittaavassa merkityksessä.

Kodittomien koirien kansainvälisessä rescue-toiminnassa voi erottaa kolmenlaisia tilallisia ja kategorisia rajanylityksiä: ihmisen ja eläimen välisen rajan, valtioiden välisen rajan sekä villiintyneen ja kesytetyn eläimen välisen rajan (Schuurman 2021). Nämä rajat vaikuttavat siihen, miten eläimiä tuotetaan tilallisesti ja suhteessa ihmiseen sekä miten ne liitetään erilaisiin kategorioihin. Erityisesti villeiksi ja kesyiksi ymmärrettyjen eläinten välinen raja on huokoinen, ja eläimet liikkuvat herkästi rajan yli (esim. Shir-Vertesh 2012). Sen vuoksi tiiviisti ihmisten kulttuurin piirissä elävien lemmikkien ”villeyttä” rajoitetaan erilaisin normeihin ja käytännöihin (Ingold 1994). Kadulla elävät, kodittomiksi ymmärretyt koirat eivät ole lemmikkejä, mutta ne eivät myöskään sijoitu ns. villiin luontoon, sillä ne hyödyntävät ihmisen läheisyyttä ravinnon ja suojan hankinnassa. Maantieteilijä Krithika Srinivasan (2019) näkee katukoirat tämän vuoksi liminaalisina eläiminä, ”tahattomana luontona”, joka ei noudata luonnolle asetettuja odotuksia tai vaatimuksia hyödyntä tai estetiikasta eikä siten asetu luonnon ja kulttuurin välisessä kahtiajaossa siististi kummallekaan puolelle. Katukoirat elävät ihmisten keskelä eivätkä pidä ihmisiin etäisyyttä, mutta

samalla ne elävät omaa elämäänsä ihmisten normeista ja järjestyksestä välittämättä (Philo & Wilbert 2000).

Lajienvälisten suhteiden tilallisuutta voi tarkastella myös siitä näkökulmasta, ketkä tilaa pääasiassa hallitsevat: eläimet vai ihmiset (Philo & Wilbert 2000). Rescue-toiminnan kontekstissa lähestyn kysymystä eläinten tilan hallinnasta ensisijaisesti lajienvälisen hoivan tilallisten käytäntöjen näkökulmasta. Ihmisten ja eläinten välisestä kanssakäymisestä merkittävä osa koostuu hoivasta. Hoiva sijoittuu aina hoivan antajan ja saajan väliseen suhteeseen sekä tiettyyn tilalliseen kontekstiin ja on usein osapuolten yhdessä tuottamaa (Puig de la Bellacasa 2012). Hoivasuhde sisältää myös vastuuta, sitoutumista ja riippuvuutta. Hoiva onkin olennainen osa yksilöiden välisiä suhteita: ”vaikka kaikkia suhteita ei voi määritellä hoivaaviksi, yksikään ei olisi olemassa ilman hoivaa” (mt., 198). Lajienvälisestä hoivasta suurin osa rakentuu kehollisen vuorovaikutuksen varaan, esimerkiksi ruokinnan, terveydenhoidon tai hoivaavan kosketuksen muodossa. Hoivan osapuolet eivät kuitenkaan aina ole fyysisesti lähellä toisiaan, vaan hyvä hoiva voi syntyä myös etäisyyden päässä (Milligan & Wiles 2010). Sitä vaikka eläin olisi kaukanakin, tämä ei estä ihmistä välittämästä sen hyvinvoinnista, tuntemasta siitä vastuuta ja toimi-

masta sen puolesta. Tästä on kyse myös kodittomien eläinten kansainvälisessä rescue-toiminnassa.

Maantieteilijät Beth Greenhough, Gail Davies ja Susan Bowlby (2023, 2) hahmottavat lajienvälisen hoivan suhteet, vuorovaikutukset ja toiminnan tavat erityisinä hoivan kulttuureina, joihin kuuluu ”hoivaa määrittäviä normeja, käytäntöjä sekä suhteissa olemisen tapoja, jotka edistävät ja mahdollistavat tehokasta hoivaa.” Hoivan kulttuurin käsite sopii oivasti ihmisten ja eläinten välisen hoivan tilojen ja käytäntöjen tarkasteluun. Tällöin voidaan puhua lajienvälisen hoivan kulttuureista, joiden tarkoituksena on edesauttaa hyvän hoivan tuottamista eläinten ja ihmisten välillä (Schuurman & Franklin 2024). Nämä kulttuurit käsittävät hoivan käytännöt erilaisissa tilallisissa konteksteissa, joiden vaikutuspiirissä eläimet elävät. Ajatus hoivan kulttuureista suuntaa huomion toimijoihin ja paikkoihin sekä näiden välisiin suhteisiin ja verkostoihin. Kansainvälisessä rescue-toiminnassa tällaisiin verkostoihin kuuluvat lähtömaiden tarhat ja niitä ylläpitävät toimijat sekä yhdistykset ja niiden käyttämät tilat kuten koirien kotihoitopaikat. Keskeisiin toimijoihin kaikissa näissä paikoissa lukeutuvat myös itse koirat. Vaikka rescue-toiminnassa paikkojen ja toimijoiden väliset etäisyydet ovat pitkiä, toi-

minta rakentuu tiettyjen, yhteneväisten käytäntöjen ja niitä ohjaavien periaatteiden varaan.

Hoivasuhteisiin liittyvät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ulottuvuudet ilmenevät arjessa yleisesti hyväksytyinä normeina, arvoina, moraalikäsitteinä ja käytäntöinä (Tronto 2013). Se, millaiseksi hoivakäytännöt muodostuvat ja mitä lopulta pidetään hyvänä hoivana, riippuu tilanteesta. Hoivasuhteisiin sisältyy usein hoivaajan ja hoivatavan välinen valta-asetelma, joka antaa hoivaajalle mahdollisuuden hallita hoivattavaa (Puig de la Bellacasa 2017). Lajienvälisissä suhteissa tämä kumpuaa ihmisten ja eläinten välisestä hierarkiasta, joka osaltaan muokkaa ja rajoittaa lajienvälisiä hoivasuhteita ja -käytäntöjä. Lajienvälisen hoivan kohdalla on keskeistä, missä määrin hierarkiaa pyritään kyseenalaistamaan, antamaan tilaa eläinten itsenäiselle toimijuudelle sekä tunnistamaan ne yksilönä ja tuntevina subjekteina, joiden kokemuksilla on merkitystä ja jotka voivat osallistua hoivan tuottamiseen vuorovaikutuksessa ihmisen kanssa (Donovan 2006).

Rescue-toimijoiden haastattelut

Tämä artikkeli on osa laajempaa koirien rescue-toimintaa koskevaa tutkimusta (ks. Schuurman 2022; 2024), jota var-

ten haastattelin keväällä 2020 yhdeksää suomalaisissa rescue-yhdistyksissä toimivaa aktiivia.

Suomalaisia rescue-yhdistyksiä on noin 20. Määrä vaihtelee sitä mukaa, kun osa lakkaa toimimasta ja uusia perustetaan. Yhdistyksissä on tyypillisesti alle kymmenestä useampaan kymmeneen toimijaa. Välttääkseni aineiston mahdolliset vääristymät valitsin haastateltavia mahdollisimman monesta, erikokoisesta ja -ikäisestä yhdistyksestä. Yhdistysten valintaa rajasi kuitenkin toimijoiden tavoitettavuus, jolloin valinta käytännössä painottui suurempiin yhdistyksiin. Haastateltavat edustivat viittä eri yhdistystä, jotka toivat kodittomia koiria Suomeen adoptoitavaksi Bulgariasta, Romaniasta ja Venäjältä, ja kaikki olivat toimineet yhdistyksissä useampia vuosia. Haastateltavien toiminta oli monipuolista, ja erityisesti tämän artikkelin kannalta kiinnostavia käytäntöjä olivat säännölliset vierailut kohdemaan tarhoilla sekä adoptioiperheiden valinta ja neuvonta. Haastatteluista kolme tapahtui kasvokkain, ja koronarajoitusten tultua voimaan toteutin loput kuusi haastattelua puhelimitse. Yhdeksän haastattelun jälkeen aineisto oli kylläntynyt eikä uusia asioita enää tullut esiin. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin, ja ne tallennettiin, litte-roitiin ja anonymisoitiin.

Kysyin haastatteluissa esimerkiksi, mitä haastateltavat tekevät käydessään tarhoilla, miten ja mitkä koirat päätyvät adoptoitaviksi Suomeen, miten koirille valitaan kodit, mitä tapahtuu kun koira tulee Suomeen ja miten haastateltava näkee rescue-toiminnan tulevaisuuden. Haastatteluissa kuvataan lisäksi eläinten toimintaa ja viitataan eläinten subjektiivisiin kokemuksiin ja toiminnan tarkoitukseen. Tarkastelen näitä kuvauksia eläinten toimijuuden tulkintoina, osana kulttuurisia käsityksiä siitä, mitä muunlajiset eläimet ovat ja miten niitä voi ymmärtää. Eläinten toimijuuden tutkimuksessa on myös otettava huomioon eläinten toiseuteen liittyvät menetelmälliset haasteet. Tutkimusaineistot ovat ihmisten tuottamia ja sidoksissa erilaisiin kontekstuaalisiin kuvauksiin ja tulkintoihin eläimistä. Nämä tulkinnat ovat kuitenkin usein syntyneet vuorovaikutuksessa eläinten itsensä kanssa, ja siksi niistä voi jäljittää viitteitä eläinten toimijuudesta ja subjektiivisista kokemuksista (ks. Nance 2015). Näin erityisesti silloin, kun lajienvälisiä suhteita tarkastellaan arkisten kokemusten ja käytäntöjen kautta (Schuurman 2021).

Aineiston analyysimenetelmänä käytin teema-analyysia, tarkemmin kontekstualistista näkökulmaa siihen, miten ihmiset merkityksellistävät kokemustaan tietyssä kontekstissa ja miten ko-

kemuksille annettuihin merkityksiin vaikuttavat laajemmat yhteiskunnalliset kontekstit (Braun & Clarke 2006, 81). Analyysiprosessi eteni käytännössä siten, että luin aineiston useamman kerran läpi ja koodasin teemoihin, joita muutin ja tarkensin joka lukukerralla haikiessani dialogia aineiston ja tutkimuskirjallisuuden välille. Samalla muokkasin tutkimuksen näkökulmaa. Etenin näin artikkelin lopullisiin teemoihin, joita ovat lähtömaiden tarhalle tuotujen ja siellä asuvien koirien liminaalisuus, adoptiokotien arviointi sekä pitkien etäisyyksien rescue-toimintaan tuomat haasteet. Seuraavaksi esittelen analyysin tulokset jaoteltuina näiden teemojen mukaisesti kolmeen osioon.

Tarha liminaalitalana

Tarhoille päätyvät kodittomat koirat löytyvät yleensä kadulta, metsästä tai hylätyistä rakennuksista. Koiria tuodaan myös suoraan tarhoille. Osa koirista on syntynyt ja elänyt koko elämänsä kadulla, eivät lemmikkeinä mutteivät myöskään villiintyneinä (Srinivasan 2019). Toiset ovat eläneet ihmisten kanssa, esimerkiksi ulkorakennuksessa tai takapihalla, harvoin kuitenkaan jakaneet arkeaan ihmisten kanssa sisällä kotona. Näillä koirilla on kuitenkin joskus ollut omistaja, ja syyt niiden hylkäämiseen

ovat moninaiset: eräs tyypillisimmistä on pentujen runsaus, sillä monin paikoin koirien annetaan liikkua vapaasti eikä sterilointi ole tavallista. Vaikka rescue-toimijat puhuvat haastatteluissa katukoirista, tarhoille tuotujen koirien taustat ovat moninaiset: sekä niiden suhteet ihmisiin että tilat, jossa ne ovat eläneet, vaihtelevat. ”Katu” viittaa ennen kaikkea kodittomien koirien asuttamaan näkyvään tilaan, jossa rescue-toimijat ja koirat kohtaavat ja jossa koirat valikoituvat tarhalle.

Haastateltavat kertovat, että esimerkiksi Romaniassa paikalliset toimijat tuntevat paikat, joista koiria löytyy, sillä he käyvät niissä säännöllisesti ruokkimassa koiria. Koska he tuntevat kadulla elävät koirat, heidän on helppo tunnistaa uudet tulokkaat ja ne, jotka eivät näytä pärjäävän:

Tarhanpitäjä tietää joka ikisen katukoiran. Eli jos alueelle ilmestyy koira niin se useimmiten pyritään ottaa turvaan, koska siellä on vahvat reviirit ja yleensä nämä keski-ikäiset, mitkä hylätään, pääsevät hengestään. Koska niillä ei ole sitä katukoiran selviytymismahdollisuutta. (H9)

Se, päätyykö koira tarhalle vai jatkuuko sen elämä kadulla, riippuu siitä, mitä tarhanpitäjät tietävät koiran taustasta ja senhetkisestä elämästä. Tarhalle pyri-

tään ottamaan ensisijaisesti koiria, joilla ei nähdä tulevaisuutta kadulla. Näitä ovat erityisesti vanhat ja sairaat koirat, pennut ja hylätyt koirat. Esimerkiksi Romaniassa jätetään rauhaan kadulla syntyneet koirat, jotka kykenevät pitämään itse huolta itsestään ja löytämään syötävää. Näillä koirilla ei useinkaan ollut kosketusta ihmisiin, ja niiden olisi todennäköisesti vaikea pärjätä tarhailoissa:

Romaniassahan on miljoonia kodittomia koiria ja ilman muuta niiden joukossa on myös niin sanottuja vilkko-koiria, jotka ovat monennen polven kodittomia koiria ja syntyneet ja eläneet ilman mitään ihmiskontaktia. Eli sillonhan ne eivät ole niitä koiria, jotka päättyy meidän yhteistyötarhoille. Kodittomista koirista vaan murto-osa päättyy koskaan millekään tarhalle. (H7)

Haastatteluissa katu näyttäytyy ensisijaisesti eläinten hallitsemana tilana (Philo & Wilbert 2000). Vaikka ihmiset tuntevat sen hyvin, sitä käytännössä kontrolloi paikallinen katukoirien yhteisö. Tähän tilaan tulevat hylätyt koirat jäävät ulkopuoliseksi, jolloin niistä tulee rescue-toiminnan kohteita ja ne päätyvät tarhoille ja vuorovaikutukseen ihmisten kanssa. Tarhalla olemisen on koirille periaatteessa tilapäistä, sillä tarhaa ei ole tarkoitettu katukoirien pysyväksi sijoituspai-

kaksi. Tarhan ja siellä olemisen voi siksi ymmärtää eräänlaisena liminaalitalana, paitsi fyysisenä tilana myös olotilana, jonka kesto tai edes lopputulosta ei useimmiten tiedetä.

Suomalaiset rescue-aktiivit käyvät tarhoilla säännöllisesti ja tutustuvat koiriin tarkoituksenaan saada selville, sopisivatko ne adoptoitaviksi Suomeen. Aktiivit pyrkivät lukemaan koirien eleitä ja toimintaa sekä näkemään, pelkäävätkö koirat ihmisiä vai ovatko näistä enemmänkin kiinnostuneita:

Mä käyn häkeissä, tarkistan ketkä koirat antaa koskee – Useesti ekan päivän istun vaan ja katon kuinka ne toimii, jos on tullu uusia koiria. Sitteen kun istuu aikansa, niin ne vähän rauhottuu ja sit vähän näkee et millä tyyliin se koira [käyttäytyy], minkälaiset sen energiatasot on ja tämmöiset. Silloin kun sä meet sinne, sama kun sä meet tarhaan sisälle, niin se voi olla pitkänkin aikaa et ne vaan hyppii tai pomppii ja halua saada sun huomion. (H1)

Koska koirien taustasta tiedetään niin vähän, niihin tutustuminen ja niiden toimijuuden tulkinta ovat täysin riippuvaisia ihmisten ja koirien välisestä kehollisesta vuorovaikutuksesta (Despret 2004). Koiran tapaan kohdata niitä lähestyvä ihminen vaikuttavat lisäksi tarhan tilat ja sosiaalinen ympäristö sekä

erityisesti koiran kokemukset kohtaamisista ihmisten ja muiden koirien kanssa. Tarhoilla tapahtuvan tarkkailun ja kohtaamisen tavoitteena on myös selvittää, millainen koti kullekin koiralle voisi olla mahdollinen ja millaista yksilöllistä hoivaa koira saattaisi siellä tarvita. Aktiivien ja koirien välille on tällöin mahdollista muodostua hoivasuhteita, joihin koirat osallistuvat omista lähtökohdistaan. Tarhalla aktiivit ja koirat tuottavat silloin yhdessä sellaista tilaa ja hoivakulttuuria, joka on tarhalle sekä kullekin koiralle juuri sillä hetkellä mahdollista (Greenhough, Davies & Bowlby 2023). Orastavan vuorovaikutuksen kehittymisen hoivasuhteeksi on asteittaista:

Siel oli sellaset kaks veljestä. Heti kun mä menin sinne tarhalle – – mä menin heti niitten luokse ja ne oli arkoja ja kauheen kiltejä, mut ne pyöri mun ympärillä ja ei uskaltanu tulla. Toisella kerralla ne tuli hakee namit kädestä ja kolmannel kerral niitä sai rapsuttaa. Ja sitten ne siirrettiin semmoseen pienempään aitaukseen joka oli – – siel tarhan ulkolaidalla niin niitä pysty lenkittää. Sit lenkitettiin niitä joka ikinen kerta ja mä vietin niitten kans tosi paljo aikaa. (H2)

Lainaus kuvastaa, kuinka lajienväliseen vuorovaikutukseen perustuva hoiva voi muuttaa eläimen suhdetta tilaan ja muihin toimijoihin. Sekä fyysisen että so-

siaalisen tilan hallinta on keskeinen osa hoitokäytäntöjä tarhalla. Jotta konflikteja koirien kesken voitaisiin välttää, koirien välistä vuorovaikutusta kontrolloidaan valitsemalla kullekin koiralle sopiva häkki sekä kuhunkin häkkiin oikean kokoinen ryhmä, jonka sosiaalinen rakenne on mahdollisimman toimiva. Tätä varten koiria on tarkkailtava, jotta niiden hyvinvoinnissa tapahtuvat muutokset voidaan havaita sekä tulkita oikein. Hoitokäytäntöjen säätäminen yksilöllisten tarpeiden ja muuttuvien tilanteiden mukaan antaa koirille mahdollisuuden tulla ymmärretyksi yksilöinä, joilla on omat tarpeensa sekä keinonsa vastata annettuun hoivaan, tilaan ja toisiin toimijoihin.

Ihmisten tavoitteena on pitää tarha ihmisten hallitsemana tilana, mutta haastattelujen perusteella tilanne ei ole aivan yksinkertainen. Tarhalla koirat ja ihmiset – sekä paikalliset toimijat että suomalaiset aktiivit – neuvottelevat tilaa eri tavoin. Ihmisten asettamista rajoista huolimatta koirat osallistuvat tilan hallintaan omalla toiminnallaan ja keskinäisellä vuorovaikutuksellaan. Joskus aremmat koirat voivat joutua kiusatuiksi, jolloin ryhmien kokoonpanoa häkeissä täytyy muuttaa. Toisinaan tilaa neuvotellaan ihmisten ja koirien välisessä vuorovaikutuksessa, kuten seuraavassa:

Kun mä tuun sinne nää on kaikki semmoses isos keskiaitaukses siellä. Nyt ku viimeks mä tulin, niin joku tarhan työntekijä oli jättäny kaikki ovet auki et ne oli siinä kadulla siin edessä. Ne näki mut niin se koko porukka lähti mun perässä sinne keskiaitaukseen. Se oli must aika hienoo. (H2)

Kaikkia kadulta tarhoille otettuja koiria ei eri syistä voi sijoittaa adoptioon. Ulkomaille kuten Suomeen koiria voidaan ottaa vain rajallinen määrä, eikä lähtömais-takaan löydy kaikille kotia. Monet koirat ovat arkoja, aggressiivisia, sairaita tai liian vanhoja adoptoitaviksi, jolloin niiden mahdollisuudet sopeutua elämään lemmikkinä eivät ole hyvät. Haavoittuvampien kohdalla ainoa mahdollisuus on jäädä tarhalle, jolloin tarhasta tulee niille pysyvä asuinpaikka ja olotila. Tarhalla nämä vakituiset asukkaat saattavat lopulta saada enemmän vapauksia kuin tilapäisasujat: ”meillä on vanhoja koiria, mitkä on ollu monta, monta vuotta tarhalla, mitkä elää siellä vapaana ja aina tulee olemaan siellä” (H1). Koirat tottuvat tarhaympäristöön ja sen hoivakäytäntöihin, ja liminaalin tilan sijaan tarhasta tulee koirille vähitellen tuttu, jopa kotoisa paikka ja koirista osa sen hoivakulttuuria (Greenhough, Davies & Bowlby 2023).

Lajienvälisen hoivan näkökulmasta on merkillepantavaa, että rescue-toimintaan kuuluvassa hoivakulttuurissa

kansainvälinen adoptio näyttäytyy ratkaisuna etupäässä niille koirille, jotka eivät ole kaikkein kipeimmin hoivan tarpeessa. Tästä on kuitenkin poikkeus, niin sanottu erityisadoptio, johon otetaan jonkin verran myös sairaita tai vammautuneita, erityistä hoivaa ja kattavampaa eläinlääketieteellistä hoitoa tarvitsevia koiria.

Seuraavassa osiossa tarkastelen rescue-yhdistysten käytäntöjä potentiaalisten adoptiokotien arvioinnissa. Se, millaisena sopiva – tai ihanteellinen – adoptiokoti mielletään, rakentaa osaltaan käsitystä sekä rescue-toiminnan että lemmikisuhteen tilallisuudesta. Adoptioon valittujen rescue-koirien kohdalla se on myös keskeinen osa lajienvälistä hoivaa.

Adoptiokotien arviointi

Adoptoitaviksi valituille koirille etsitään koteja pääasiassa rescue-yhdistysten internet-sivujen kautta: koirista on sivuilla esitellyt, joissa kuvaillaan koiran luonnetta ja kerrotaan, mitä sen taustasta tiedetään. Mukana on valokuvia ja usein videoita koirasta. Koirasta kiinnostuneet täyttävät sivustolla olevan lomakkeen, minkä jälkeen yhdistysten aktiivit haastattelevat hakijoita ja arvioivat näiden sopivuuden rescue-koiran sijoitukseen. Samaa koiraa saattaa hakea useampi perhe, ja haastattelujen perusteella res-

cue-yhdistys päättää, kenelle koira annetaan. Potentiaalisten adoptiokotien arviointi on keskeinen osa kodittomien koirien adoptioprosessia, ja se muistuttaa sekä biopoliittisilta konnotaatioiltaan että yksityiskohdiltaan lasten kansainvälisen adoption käytäntöjä (Haraway 2003, 92–93).

Suomalaisten rescue-yhdistysten adoptiokotien valintaan käyttämät kriteerit koskevat sekä kotia fyysisenä tilana – asumismuotoa ja asuinalueetta – että itse perhettä. Rescue-koirat ovat tyypillisesti totuneet elämään ulkona, ja siksi tiivistä kaupunkiympäristöä ja kerrostaloasuntoa pidetään niille yleisesti hankalampana asuinpaikkana kuin omakotitaloa maalla. Kerrostalokoti on omakotitaloa suljetumpi tila, eikä koira tunnista kaupungissa ja kerrostalossa kuuluvien äänten lähdeä, mikä voi saada herkemät koirat tuntemaan olonsa turvatomaksi:

Nää kaks veljestä ei oo kauheen vaativii tapauksii mut ne on isoja. Ne on jonkun verran arkoja. Ei ne mihinkään, kerrostalo on ihan out. Ei siit ois tullu yhtään mitään. Et niil pitää olla kohtuullisen rauhallinen ympäristö ja rivitalo tai omakotitalo. (H2)

Haastateltavan mukaan asumismuodon merkitys viittaa siihen, millaisia tilan lukemisen ja hallinnan taitoja koiralla ole-

tetaan olevan sen saapuessa uuteen kotiin. Fyysiselle kodille asetetut kriteerit kuitenkin rajaavat sitä, millaisessa kodissa onnellisen lemmikin ja koko lemmikiperheen oletetaan asuvan. Tämä koskee myös adoptioperheen kokoonpanoa sekä sen jäsenten ikää ja elämänvaihetta – ihmisten ja muiden eläinten. Esimerkiksi eläkeläisiä pidetään sopivina adoptoijina, sillä heillä on usein paljon aikaa koiralle. Lapsiperheet sen sijaan nähdään koiran kannalta potentiaalisesti riskialttiina, koska lapset eivät välttämättä osaa lukea koiran eleitä ja viestejä eivätkä rescue-koirat yleensä ole totuneet lapsiin. Kun koiraa hakevia perheitä haastatellaan, näiltä saatetaan kysyä esimerkiksi:

Mitä jos koira näykkäisee lasta, miten te suhtaudutte. Tämmöisiä aika kuitenkin sillei vaikeit kysymyksiä jotka tavallaan sais miettimään sitä tilanetta ja niit riskejä. (H8)

Lainaus havainnollistaa niitä epävarmuuksia, joita kansainväliseen rescue-toimintaan sisältyy. Muutos katu- ja tarhakoiraan lemmikiksi edellyttää koirilta aiemmasta täysin poikkeavaa suhdetta ihmisiin sekä kykyä elää ja toimia ihmisen kanssa vuorovaikutuksessa aivan erilaisissa tiloissa ja tilanteissa.

Rescue-koirien hakijoissa on myös yksinäisiä ihmisiä, jotka kaipaavat koi-

rasta elämäntilanteeseensa seuraa, tukea tai lohtua ja joiden odotukset koiran kanssa elämistä kohtaan voivat sen vuoksi olla korkeat. Tämäkin voi haastateltavien mukaan olla eläimen kannalta riski, sillä rescue-koiran katsotaan tarvitsevan aluksi ihmisen tukea eikä päinvastoin. Siksi hoiva nähdään rescue-koirien adoptiossa yksisuuntaisena: haastateltavat korostavat, että perheeltä edellytetään kykyä tarjota koiralle hoivaa ja tukea. Koirille haetaan vakaassa elämäntilanteessa olevia koteja, joissa ne kokevat olevansa turvassa: ”Se koira on kuitenkin alussa aika, se imee siitä ympäristöstään niitä tunnetiloja ja muuta” (H4). Kodin on siten toimittava lajienvälisen suhteiden varaan rakentuvana turvallisenä, ristiriidattomana tilana, joka sisältää pääasiassa – tai yksinomaan – positiivisia tunteita, kokemuksia ja merkityksiä (Dowling & Power 2013).

Monilajiset kodit, joissa on ennestään koira, asetetaan adoptioerheiden valinnassa periaatteessa etusijalle. Toinen koira helpottaa tulokkaan sopeutumista perheeseen, sillä moni rescue-koira on tottunut elämään laumassa, sekä kadulla että tarhassa. Koiran tukiverkostoon otetaan siksi mielellään mukaan myös lajitoveri, mutta koiraperheiden suosiminen saatetaan yhdistyksissä nähdä myös osoituksena hakijaperheen kyvystä pitää ja hoitaa koiria. Koiraton-

kin perhe voi saada rescuen, mutta seläiseen kotiin koira valitaan tarkemmin:

Semmoset jotka hakee ensimmäistä koiraa tai ensimmäistä rescue-koiraa, niin niille pyritään sijoittamaan mahdollisimman reipas koira, yleensä pentu. Ja mieluiten kotihoidon kautta. Eli semmoinen joka on jo Suomessa, josta tiedetään paremmin, että minkälainen se on ja minkälaisen kodin se tarvitsee. Heil on mahdollisuus päästä tutustumaan siihen ja vielä sitten harkita sitä asiaa sen jälkeen. (H3)

Aina hakija ei saa koiraa. Syy hakemuksen hylkäykseen voi liittyä paitsi kotiin fyysisenä tilana tai perheen kokoonpanoon, joskus myös eriäviin tulkintoihin koirien oikeanlaisesta kohtelusta tai hoidosta. Rescue-järjestöjen tavoitteena ei kuitenkaan ole koiran tarjoaminen kaikille hakijoille. Eläinlääkäri Sarah Balcom ja sosiologi Arnold Arluke (2001) jakavat rescue-toimijoiden periaatteet kotien valinnassa *avoimeen* ja *suojelemaan adoptiopoliittikkaan*. Avoimessa adoptiopoliittikassa pyritään siihen, että kaikille koiran haluaville löytyy sopiva lemmikki. Suojelevassa politiikassa taas on tiukat kriteerit adoptioerheillemme, ja vain sopiville, kriteerit täyttävälle hakijoille luovutetaan koira. Kyse ei ole löyhistä tai tiukoista kriteereistä sinänsä vaan painopiste-erosta: kun avoin adoptiopoliittikka yrittää löytää kodin mah-

dollisimman monelle koiralle, suojeleva adoptiopoliittikka pyrkii varmistamaan adoption onnistumisen.

Aineiston perusteella suomalaiset rescue-yhdistykset suosivat suojelevaa adoptiopoliittikka, jota yllä kuvatut kotia ja perhettä koskevat arviointikriteerit palvelevat. Adoptiokotien arviointi näiden kriteerien mukaan ei kuitenkaan ole aukotonta, vaan tarvittaessa kriteerit joustavat, ja yksittäisen kodin ja koirayksilön sopivuutta toisilleen arvioidaan lopulta tapauskohtaisesti. Lajienväliset suhteet ovat kehollisia, tilanteisia ja tilallisia (Schuurman 2021), eikä niiden onnistumista voi täysin arvioida etukäteen. Kyse ei ole vain koiran kyvystä sopeutua ihmisiin ja näiden kotiin vaan myös rescue-yhdistysten sekä adoptioerheiden itsensä odotuksista ja lemmikkikoteihin liittyvistä kulttuurisista käsityksistä, jotka koskevat esimerkiksi koirien sisäsiisteyttä, sosiaalisuutta ja koulutettavuutta (Power 2012). Sopivaan koti-koira-yhdistelmään vaikuttavat näiden lisäksi koiran yksilölliset ominaisuudet ja tarpeet:

Ihannekoti puolivuotiaalle vilkkaalle energiselle pennulle on aktiivinen, liikkuvainen, nuori perhe esimerkiksi. Sit taas ihannekoti 10-vuotiaalle seniorille on rauhallinen, tasainen vakaa koti, jossa on taloudellisia resursseja hoitaa vanhan koiran vaivoja. (H7)

Haastateltavat ovat tietoisia siitä, etteivät heidän adoptiokodeille asettamansa kriteerit aina täyty. Joissakin tapauksissa sopiva koti voikin löytyä yllättävällä tavalla, hakijalta, joka ei alun perin vaikuta lainkaan sopivalta hakemalleen koiralle. Seuraava lainaus havainnollistaa tätä lajienvälisen suhteiden ennakoimattomuutta sekä avaa hiukan sitä, mitä Haraway (2008, 165) tarkoittaa kirjoittaessaan, että osapuolet eivät ole olemassa ennen suhdetta:

Oli yks semmoinen aika isokokoinen uros, joka oli arka. – – Mul oli vähän huoli, että miten se tulee ikinä löytämään mitään uutta kotia ja käyks siin niin et siit tulee just semmoinen heittopussitapaus ja kukaan ei oikein jaksa panostaa semmoiseen isohkoon, vähän hövelisti käyttäytyvään urokseen. – – Sit tuli semmoisen nuorenparin hakemus, josta mä ensin ajattelin että ei tuu yhtään mitään – – et niil ei nyt ainakaan tuu ole mitään ymmärrystä täst asiasta. Mut kuitenkin satuin sit haastattelemaan. Nehän olikin sitten oikeesti tosi motivoituneita. Ja siel on menny kaikki tosi hyvin, se on saanu elää semmoista omannäköistä elämää se kyseinen koira. (H6)

Rescue-yhdistysten harjoittama adoptiopoliittikka rakentaa ja muovaa osaltaan kulttuurisia käsityksiä lemmikille soveltuvista kodeista, lemmikkisuhteen tilallisuudesta sekä lemmikkien pi-

dosta laajemmin. Myös lemmikkien kaupallisessa kasvatuksessa ostajia arvioidaan, mutta rescue-toiminnassa kotien arviointi on tiukempaa: kaikkia koiria ei tarjota adoptioon eikä mahdollisuutta rescue-koiran adoptointiin suoda kaikille hakijoille. Lajienvälisenä hoivana suojeleva adoptiopoliittikka sisältää myös vallankäyttöä, kun rescue-yhdistykset toimivat portinvartijoina päättäessään, kuka on kelvollinen ottamaan kumppanikseen ja kotiinsa muunlajisen olennon. Näillä päätöksillä voidaan muokata käsityksiä monilajisista perheistä, joko vahvistamalla tai häivyttämällä rajaa vakiintuneiden perhekäsitysten ja posthumanistisen, monilajisen perheajattelun välillä. Posthumanistisessa perheessä lemmikit nähdään ihmiseen rinnastettavina perheenjäseninä (Charles 2016), ja rescue-toiminnassa on tähän viittaavia piirteitä, erityisesti jos sitä verrataan lasten kansainväliseen adoptioon. Rescue-toiminta ei kuitenkaan ole samalla tavoin valvottua, sillä lemmikeillä ei ole virallista asemaa perheessä eikä koirien adoptio ole säädelyä toimintaa.

Viimeisessä analyysiosiossa tarkastelen haasteita, joita aktiivit näkevät kodittomien koirien ottamisessa lemmikiksi sekä rescue-toiminnassa yleensä.

Rescue-toiminta ja hoiva

Saapuessaan Suomeen rescue-koira menee joko suoraan uuteen kotiin, jos adoptiopäätös on jo tehty, tai vaihtoehtoisesti kotihoitopaikkaan, jossa kiinnostuneet hakijat voivat käydä sitä katsomassa. Matkustaminen Suomeen on merkittävä vaihe rescue-koiran elämässä tapahtuvassa tilallisessa muutoksessa. Tässä yhteydessä haastateltavat puhuvat paljon koirien stressistä, joka liittyy liikkumiseen maasta toiseen, uuteen paikkaan sekä ylipäätään muutokseen:

Jotkut koirat on ollu niin hirveessä stressissä sen lennon jälkeen, et on tärkeetä antaa sille koiralle aikaa. Yleensä se sit kyllä muutamassa päivässä, viikossa – – Ihan muutama tapaus on ollu, ykskin koira oli kaks viikkoo saunan lauteiden alla. (H4)

Kertomukset koirien kokemasta stressistä havainnollistavat niitä epävarmuuksia ja haavoittuvuuksia, joita eläinten kansainväliseen rescue-toimintaan lajienvälisenä hoivana sisältyy. Haastateltavien mukaan useimmat koirat kuitenkin sopeutuvat uuteen kotiinsa. Rescue-yhdistykset myös tukevat adoptioperheitä yhteiselämän ensimmäisestä päivästä lähtien, aluksi tiivistä ja vähitellen harvemmin, kun perheiden voi odottaa selviävän omillaan. Kun adoptio vaikuttaa

onnistuneen, rescue-yhdistyksen lähtömaan tarhalla alkanut hoivavastuu koirasta periaatteessa päättyy.

Adoption tavoitteena on saada koiralle pysyvä koti, mutta aina se ei onnistu, vaan joskus elämä uudessa kodissa ei lähde sujumaan ja koira palautetaan yhdistykselle. Yhdistysten vapaaehtoiset pyrkivät auttamaan perheitä ongelmatilanteissa, mutta jos adoptioerpe haluaa luopua koirasta, uuden kodin etsiminen on koiran luovuttaneen yhdistyksen tehtävä. Lähes kaikki uudelleen-sijoitukseen tulevat koirat saavat kuitenkin toisella kierroksella pysyvän kodin. Tämä johtuu pitkälti siitä, että koira on jo valmiiksi Suomessa, jolloin siihen voi käydä tutustumassa.

Koiria palautetaan rescue-yhdistyksille adoption eri vaiheissa, ja syiksi palautuksiin mainitaan haastatteluissa esimerkiksi adoptioijan elämäntilanne, koiran kannalta vääränlainen ympäristö tai koiran arkuus. Joskus adoptioija perään-tyy jo ensikohtaamisessa koiran kanssa, mikä kertoo ihmisen ja eläimen välisen kehollisen kohtaamisen tärkeydestä (Despret 2004). Perusteellinenkaan valmistautuminen kohtamiseen ei vähennä ensivaikutelman merkitystä. Ihminen reagoi paitsi koiran ulkonäköön ja tapaan käyttäytyä, myös ja ennen kaikkea vuorovaikutukseen koiran kanssa: osoittaako koira kiinnostusta häntä koh-

taan ja syntykö ihmisen ja koiran välille tunnetason yhteys, joka motivoi sitoutumaan koiraan (Irvine 2004). Kynnys koiran palauttamiselle onkin aineiston perusteella erityisen matala aivan alussa.

Haastateltavat painottavat, että rescue-koiran adoptointi on erilaista ja usein haasteellisempaa kuin koiranpen-
nun hankkiminen kasvattajalta, nimen-
omaan rescue-koirien taustan vuoksi:

Kun sä otat kennelistä pennun, niin sul on isompi mahdollisuus siihen sosiaalistamisissä pentuna vaikuttaa, sen koiran asenteeseen eri asioit kohtaan, mitä taas rescuel sä et pysty. Et se sosiaalistamisikä on menny, etkä sä tiedä mitä se on kokenu, et onks se kokenu paskoi juttuja vai positiivisia juttuja vai onks se kokenu mitään, niinkun mun oma koira, joka on kasvanu pahvilaatikossa pentuaikansa, eikä se ollu ikinä nähny yhtään mitään muuta kun sen. (H8)

Vaikka koira olisi elänyt ihmisten kanssa kotikoirana, lajienvälisen hoivan kulttuuriset käytännöt vaihtelevat suurestikin, ja valtaosalla adoptioon päätyvistä koirista on tausta täysin toisenlaisessa ihmis-koira-suhteen kontekstissa. Uuteen maahan ja kotiin tullessaan koirat ovat Harawayn (2003, 91) mukaan ”erilaisen yhteiskuntasopimuksen alaisia kuin se, johon ne ovat syntyneet.” Kodittoman koiran aiemmat kokemukset

– elämä kadulla ja tarhalla sekä sosiaalisissa suhteissa tapahtuneet muutokset – kulkevat koiran mukana. Samalla tavoin käsitykset, joita aktiiveille on syntynyt koirista heidän kohdatessaan niitä lähtömaissa, ovat muodostuneet tarhassa, joskus myös kadulla. Haastateltavat tulkitsevat, että tila, siihen kuuluvat rutiinit sekä vuorovaikutus ihmisten ja muiden koirien kanssa vaikuttavat koirien käyttäytymiseen pitkäaikaisesti ja jopa muokkaavat niiden luonnetta:

[Tarha] on niin stressaava paikka, et kukaan ei tiedä loppujen lopuks mikä se koira sit on kun se pääsee niist oloist pois. Reippaat voi olla ylireippaita, siis semmoisii tosi rasittavia. Ja arat voi olla tosi arkoja. Mut sit kun ne pääsee sielt pois, niin ei ne sit enää arkoja ookaan. Ja jotkut reippaat on päinvastoin tullu, niin kun se muutos on ollu niin suuri järkytys niille, et ne on kaks viikkoo aivan lukossa. (H2)

Aineistosta näkyy, kuinka etäisyys – fyysinen ja kulttuurinen – lähtömaan tarhan ja suomalaisen adoptiokodin välillä vaikuttaa koiriin ja niiden vuorovaikutukseen ihmisten kanssa uudessa kodissa. Lajienvälisen hoivan tuottamisen ja vastaanottamiseen kannalta tämä on haaste, joka korostuu kansainvälisessä rescue-toiminnassa juuri pitkien etäisyyksien vuoksi.

Toinen kysymys liittyy ajatukseen rescue-toiminnan eettisyydestä. Haastateltavat näkevät rescue-koiran adoptoinnin periaatteessa eettisenä tapana hankkia lemmikki mutta tuovat esiin myös toiminnan riskejä. Suhteen rakentamiseen muunlaisen eläimen kanssa kohdistuu huomattavia toiveita ja odotuksia, sillä lemmikin pito avaa mahdollisuuden lajienväliseen vuorovaikutukseen, pitkäaikaiseen kumppanuuteen sekä jaettuun arkeen monilajisessa kodissa ja perheessä (Desai & Smith 2018; Haraway 2016). Kansainvälisessä rescue-toiminnassa eläinten oikeudenmukaista kohtelua ja hyvinvointia koskevat moraalikäsitteet kohtaavat melko vakiintuneen lemmikkikulttuurin, mikä heijastuu koirien adoptioprosessiin. Haastattelujen perusteella rescue-koiran adoptio saattaa näytettyä hakijoille ennen muuta eettisenä tekona, jonka ensisijaisena motiivina on eläimen auttaminen. Rescue-toiminnassa onkin havaittavissa jännite eläinsuojelutyön ja lemmikkikulttuurin välillä. Vaikka kotia tarvitsevan rescue-koiran ottamiseen rohkaistaan yhdistysten internet-sivuilla, haastateltavat eivät pidä eettistä motiivia yksin riittävänä perusteena koiran saamiseen. Rescue-koira on aina kuitenkin aktiivinen toimija, jonka sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen on vaikea ennakoita. Jos rescue-koiran ottaa yksinomaan säälis-

tä, koiran kanssa eläminen saattaa käydä liian raskaaksi:

Ne on ollu semmoisii jotka haluaa vaan auttaa, mut ei oikein tajua et ei se, varsinkaan ne ensimmäiset viikot ei oo kauheen kivoja, se pelastaminen. Ja sit on ollu et ne ei vaan tajua mitä arka koira tarkoittaa. (H2)

Rescue-koirien adoption tarkoitus on tuoda koirat katukoirien maailmasta lemmikkikulttuurin piiriin, mutta käytäntöihin sisältyy paljon epävarmuutta ja riskejä. Vaikka adoptiot useimmiten onnistuvat, tästä pääsee nauttimaan vain pieni osa tarhalla asuvista koirista. Itse toiminta saattaa koirat potentiaalisesti haavoittuvaan tilanteeseen, jossa niiden keinot hallita omaa tilaansa ovat rajalliset. Lisäksi osa haastateltavista on sitä mieltä, ettei kansainvälinen adoptio merkittävästi auta lähtömaiden koirapulaatioita: ”niille yksittäisille eläimille, niillehän se on ihan mullistavaa ja niiden elämä muuttuu, mut se adoptiotoimintahan ei ratkaise mitään” (H4). Haastattelujen aikaan yksi yhdistyksistä olikin lopettanut kansainvälisen adoption ja keskittyi tukemaan paikallisia toimijoita eläinsuojelutyössä. Yhdistysten kohdemaissa tekemä avustustyö on kaiken kaikkiaan lisääntynyt, ja painopiste on kampanjoissa, joissa koiria steriloidaan ilmaiseksi. Tarkoituksena on vähentää

ei-toivottujen pentueiden määrää ja lopulta myös adoption tarvetta:

Siellä on tämmöiset paikat missä tehdään tämmöistä kestäväää, siis jatkuvalla pyörytyksellä steriloidaan, niin siellä on nähtävissä jo muutosta positiiviseen suuntaan. – – Ehkä sitten jos saadaan siellä lähtömaissa ne olosuhteet paremmiks niin sitten tämmöinen rescue-toimintakin vähennee. (H4)

Tällaisesta tilallisesta näkökulmasta rescue-toiminnan kansainvälisyyteen liittyviä riskejä ja epävarmuuksia hallitaan parhaiten palaamalla alkupisteeseen, kadulle, mistä rescue-koiran matka lemmikiksi alkoi. Srinivasan (2019) korostaa ihmisten ja katukoirien mahdollisuutta rinnakkaiseloon: samalla kun koiria autetaan esimerkiksi steriloinneilla ja rokoituksilla, niiden itsenäisyyttä ja oikeutta kaupunkitilaan kunnioitetaan. Tällainen asetelma on osoittautunut koirien kannalta kestäväksi Intiassa, ja se saattaa olla suunta, johon myös joissakin Suomeen tulevien rescue-koirien lähtömaissa ollaan menossa, sikäli kuin paikalliset olosuhteet (esimerkiksi ilmasto) antavat siihen mahdollisuuden.

Kodittomien koirien kansainvälinen adoptio lajienvälisenä hoivana

Koirien kansainvälinen rescue-toiminta asettuu lemmikkikulttuurin ajalliseen ja tilalliseen kontekstiin, jossa vallalla oleva tapa hankkia lemmikkejä koirien kasvattajilta koetaan Suomen kaltaisissa maissa arveluttavaksi. Yksi ratkaisu tähän on lemmikkien hankkiminen maista, joissa hoivan tarpeessa olevia koiria elää kadulla huomattavia määriä. Tällaiset käytännöt viittaavat lemmikkien aseman kulttuuriseen vahvistumiseen sekä toisaalta ihmisten ja eläinten välisen käsitteellisen rajan huokoisuuteen, jolloin eläimet voivat helposti liikkua kategoristen rajojen yli (Shir-Vertesh 2012).

Toiminta tuo lemmikkikulttuuriin oman, eettisyyttä korostavan näkökulmansa, joka ei kuitenkaan ole ongelmaton, eikä eettinen tavoite koirien pelastamisesta aina kohtaa arkea, jossa turvallinen paikka lemmikkinä on tarjolla vain harvoille kodittomille koirille. Rescue-toiminta muodostuu tilallisista käytännöistä, joissa koirat ja ihmiset tuottavat ja hallitsevat erilaisia tiloja ja neuvottelevat niistä eri tavoin (Philo & Wilbert 2000). Ihmiset valikoivat, määrittelevät sekä sijoittlevat eläimiä, mutta myös koirat osallistuvat tilan hallintaan. Monien koirien elämästä rescue-toiminta tekee kuitenkin sekä ajallisesti, tilallises-

ti että kategorisesti liminaalia, jolloin jäävät eräänlaiseen välitilaan tilapäisyyden ja pysyvyyden, kadun ja kodin sekä katukoiran tahattoman luonnon ja lemmikin kulttuurisen aseman välillä.

Kansainvälisen rescue-toiminnan keskiössä on pyrkimys parantaa yksittäisten eläinryhmien elämisen mahdollisuuksia. Samalla pitkät etäisyydet ovat yksi toiminnan keskeisistä haasteista, jolloin hoiva saattaa itsessään tehdä eläimestä haavoittuvan. Hoivatutkija Puig de la Bellacasa (2017) korostaa, että hoiva ei ole viatonta. Kysymys hoivaan sisältyvästä vallankäytöstä palautuu lajienväliseen hierarkiaan, jonka varaan lajienvälisen hoivan käytännöt rakentuvat. Rescue-toiminnassa kodittomia eläimiä arvioidaan jatkuvasti, tavalla, joka perustuu tietyssä tilallisessa kontekstissa rakentuneeseen käsitykseen koirista lemmikkeinä ja toimijoina.

Vallankäyttöä sisältyy myös rescue-toimintaan sisältyvään kotien ja perheiden arviointiin ja valikointiin, jonka tarkoitus on suojella koiria riskialttiina pidetyiltä hakijoilta ja taata koiralle turvallinen koti (Balcom & Arluke 2001; Dowling & Power 2013). Eläinten ja ihmisten suhteet ovat kuitenkin yksilöllisiä ja perustuvat keholliseen vuorovaikutukseen tietyissä tilallisissa konteksteissa. Kansainväliseen rescue-toimintaan kuuluvat pitkät välimatkat tekevät

osapuolten tutustumisen toisiinsa etukäteen – ja eläinten toimijuuden tulkinnan – vaikeaksi. Lisäksi koirien ja kotien arviointiin perustuvat adoptiokäytännöt muovaavat lemmikkikulttuuria tuottaessaan käsityksiä oikeanlaisista, lemmikkien pitoon sopivista kodeista ja perheistä.

Kansainvälisen rescue-toiminnan mahdollinen uusi suunta, eläinsuojelutyön tukeminen koirien lähtömaissa, saattaa jälleen muuttaa sitä, millaisina eläiminä koirat ymmärretään suhteessa ihmiseen. Koirien näkökulmasta katu on tila, jota koirat hallitsevat ja jossa ne voidaan nähdä edelleen eri tavoin riippuvaisiksi ihmisistä mutta samalla itsenäisiksi – Srinivasanin (2019) termein tahattomaksi luonnoksi. Adoptiotoiminta pyrkii tuomaan katukoiria lähemmäs lemmikin kategoriaa, mutta eläinten auttaminen kadulla tuo niiden oman toimijuuden eri tavalla näkyväksi. Tämä herättää kysymyksen ihmisen roolista eläinten elämässä: onko eläimelle aina parasta olla ihmisen kanssa, tai onko ihmisen edes mahdollista tarjota eläimelle paras mahdollinen elämä? Nämä ovat perustavanlaatuisia kysymyksiä, joihin vastaaminen edellyttää eläimille asetettujen kategoristen rajojen kriittistä tarkastelua.

Lopuksi

Kodittomien koirien kansainväinen rescue-toiminta rakentuu erilaisten tilallisten hoivakäytäntöjen varaan: koirien lähtömaissa kadulle ja tarhalle, Suomessa taas kotihoitopaikkoihin ja koteihin, joihin koirat sijoitetaan. Adoptioprosessissa koiria arvioidaan ja tutustutetaan vuorovaikutukseen ihmisten kanssa sekä lemmikkikulttuurin käytäntöihin. Joka vaiheessa koiria määritellään tavoilla, jotka muuttavat ne vähitellen katukoirasta potentiaalisesti lemmikiksi, mutta suuri osa koirista jää tarhalle, ikään kuin pysyvään liminaalitilaan. Prosessin viimeisessä vaiheessa myös potentiaalisia adoptiokoteja arvioidaan, ennen kuin ne hyväksytään rescue-taustaisen lemmikin kodiksi.

Lajienvälisen hoivan kulttuurina (Greenhough, Davies & Bowlby 2023) koirien kansainvälinen rescue-toiminta on erityinen, koska sitä leimaavat pitkät etäisyydet ja lajienvälisen vuorovaikutuksen niukkuus, väliaikaisuus ja ennakkoimattomuus. Kehollinen vuorovaikutus ja toisen tunteminen ovat keskeisessä asemassa ihmisten ja lemmikkien välisissä suhteissa, mutta rescue-toiminnassa nämä jäävät vähäisiksi toiminnan kansainvälisen luonteen vuoksi. Tutkimuksessa käytetyt aineistot käsittelevät suomalaisten rescue-toimintaa itsäisen

Euroopan maissa; jatkossa tarkastelua voisi laajentaa esimerkiksi Länsi- ja Etelä-Eurooppaan sekä Aasiaan, missä koirakulttuurit ja rescue-toiminnan kontekstit ovat erilaisia.

Tutkimus havainnollistaa, kuinka eläimet eivät ole irrallaan ihmisen kulttuurista, vaan ne ymmärretään eri tavoin erilaisissa tilallisissa käytännöissä sekä suhteessa kategoriisiin rajoihin. Ihmisten ja muiden eläinten sekä villin ja kesyn välisten rajojen ja niihin liittyvän liminaaliuden tulkinnat vaikuttavat siihen, miten eläin nähdään, sen toimijuutta ymmärretään, sen elämää hallitaan ja sille tarjotaan hoivaa. Rescue-toiminnan tutkimus antaa välineitä tarkastella eläimiin ja tilaan liittyviä kulttuurisia käsitteitä, käytäntöjä ja kategorisia rajanvetoja laajemmin, esimerkiksi eläinten liikkuvuuden, kesyn ja villin välisen liminaalisuuden tai muuttuvan lemmikkikulttuurin konteksteissa.

LÄHTEET

- Arluke, Arnold (2006) *Just a Dog: Understanding Animal Cruelty and Ourselves*. Philadelphia; Temple University Press.
- Balcom, Sarah & Arluke, Arnold (2001) Animal adoption as negotiated order: A comparison of open versus traditional shelter approaches. *Anthrozoös* 14(3), 135–150. <https://doi.org/10.2752/089279301786999445>
- Birke, Lynda, Bryld, Mette & Lykke, Nina (2004) Animal performances: An exploration of intersections between feminist science studies and studies of human/animal relationships. *Feminist Theory* 5(2), 167–183. <https://doi.org/10.1177/1464700104045406>
- Blunt, Alison & Varley, Ann (2004) Geographies of home. *Cultural Geographies* 11(1), 3–6. <https://doi.org/10.1191/1474474004eu289xx>
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Buller, Henry (2014) Animal geographies I. *Progress in Human Geography* 38(2), 308–318. <https://doi.org/10.1177/0309132513479295>
- Carter, Bob & Charles, Nickie (2013) Animals, agency and resistance. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 43(3), 322–340. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12019>
- Charles, Nickie (2016) Post-human families? Dog-human relations in the domestic sphere. *Sociological Research Online* 21(3), 83–94. <https://doi.org/10.5153%2Fsr.3975>
- Desai, Shruti & Smith, Harriet (2018) Kinship across species: Learning to care for nonhuman others. *Feminist Review* 118(1), 41–60. <https://doi.org/10.1057%2Ffs41305-018-0104-0>
- Despret, Vinciane (2004) The body we care for: Figures of anthropo-zoo-genesis. *Body and Society* 10(2–3), 111–134. <https://doi.org/10.1177%2F1357034X04042938>
- Despret, Vinciane (2013) From secret agents to interagency. *History and Theory* 52(4), 29–44. <https://doi.org/10.1111/hith.10686>
- Donovan, Josephine (2006) Feminism and the treatment of animals: From care to dialogue. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 31(2), 305–329. <https://doi.org/10.1086/491750>
- Douglas, Mary (1991) The idea of a home: A kind of space. *Social Research* 58(1), 287–307. <https://www.jstor.org/stable/40970644>
- Dowling, Robyn & Power, Emma R. (2013) Domesticities. Teoksessa Nuala C. Johnson, Richard H. Schein & Jamie Winders (toim.) *The Wiley-Blackwell Companion to Cultural Geography*. Hoboken, NJ: Wiley, 290–303.
- Freccero, Carla (2011) Carnivorous Virility; or, Becoming-Dog. *Social Text* 29(1 (106)), 177–195. <https://doi.org/10.1215/01642472-1210311>
- Fudge, Erica (2008) *Pets: Art of Living*. New York: Acumen.
- Greenhough, Beth, Davies, Gail & Bowlby, Susan (2023) Why 'cultures of care'? *Social and Cultural Geography* 25(1), 1–10. <https://doi.org/10.1080/14649365.2022.2105938>

- Haraway, Donna J. (2003). *Companion Species Manifesto*. Chicago: Prickly Paradigm Press.
- Haraway, Donna J. (2008) *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haraway, Donna J. (2016) *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- Herman, Agatha & Yarwood, Richard (2014) From service to civilian: The geographies of veterans' post-military lives. *Geoforum* 53, 41–50. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.02.001>
- Hodgetts, Timothy & Lorimer, Jamie (2020) Animal mobilities. *Progress in Human Geography* 44(1), 4–26. <https://doi.org/10.1177/0309132518817829>
- Holmberg, Tora (2015) *Urban Animals: Crowding in Zoocities*. London: Routledge.
- Howell, Philip (2018) Animals, agency, and history. Teoksessa Hilda Kean & Philip Howell (toim.) *The Routledge Companion to Animal–Human History*. London: Routledge, 197–221.
- Ingold, Tim (1994) From trust to domination: An alternative history of human–animal relations. Teoksessa Aubrey Manning & James Serpell (toim.) *Animals and Human Societies: Changing Perspectives*. London: Routledge, 1–22.
- Irvine, Leslie (2004) *If You Tame Me: Understanding Our Connection with Animals*. Philadelphia: Temple University Press.
- McFarland, Sarah & Hediger, Ryan (2009) Approaching the agency of other animals: An introduction. Teoksessa Sarah McFarland & Ryan Hediger (toim.) *Animals and Agency: An Interdisciplinary Exploration*. Leiden: Brill, 1–20.
- Milligan, Christine & Wiles, Janine (2010) Landscapes of care. *Progress in Human Geography* 34(6), 736–754. <https://doi.org/10.1177/0309132510364556>
- Nance, Susan (2015) Introduction. Teoksessa Susan Nance (toim.) *The Historical Animal*. New York: Syracuse University Press, 1–16.
- Newberry, Michelle (2017) Pets in danger: Exploring the link between domestic violence and animal abuse. *Aggression and Violent Behavior* 34, 273–281. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.11.007>
- Nyman, Jopi (2019) Adopting animals: Home and family in US rehoming narratives. Teoksessa Joel Kuortti, Kaisa Ilmonen, Elina Valovirta & Janne Korkka (toim.) *Thinking with the Familiar in Contemporary Literature and Culture 'Out of the Ordinary'*. Leiden: Brill, 181–196.
- Philo, Chris & Wilbert, Chris (2000) Introduction. Teoksessa Chris Philo & Chris Wilbert (toim.) *Animal Spaces, Beastly Places: New Geographies of Human–Animal Relations*. London; Routledge, 1–36.
- Plumwood, Val (2012). *The Eye of the Crocodile*. Toim. Lorraine Shannon. Canberra: ANU Press.
- Policarpo, Verónica (2020) Daphne the Cat: Reimagining human–animal boundaries on Facebook. *Sociological Review* 68(6), 1290–1306. <https://doi.org/10.1177/0038026120918167>
- Power, Emma R. (2012) Domestication and the dog: Embodying home. *Area* 44, 371–378. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4762.2012.01098.x>
- Puig de la Bellacasa, Maria (2012) 'Nothing comes without its world': Thinking with care. *The Sociological Review* 60(2), 197–216. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2012.02070.x>
- Puig de la Bellacasa, Maria (2017) *Matters of Care: Speculative Ethics in More-than-human Worlds*. Minneapolis, MA: University of Minnesota Press.
- Roe, Emma & Greenhough, Beth (2021) A good life? A good death? Reconciling care and harm in animal research. *Social & Cultural Geography* 24(1), 49–66. <https://doi.org/10.1080/14649365.2021.1901977>
- Schuurman, Nora (2021) Encounters with a canine other: Performing domestication in transnational animal rescue and rehoming. *Social & Cultural Geography* 22(5), 686–703. <https://doi.org/10.1080/14649365.2019.1619820>
- Schuurman, Nora (2022) Imagining home: Performing adoptability in transnational canine rescue and rehoming. *Humanimalia* 13(1), 79–110. <https://doi.org/10.52537/humanimalia.11074>
- Schuurman, Nora (2024) Volunteer tourism and dog rehoming: Collaborating for interspecies cultures of care. Teoksessa Jes Hooper & Carol Kline (toim.) *Emerging Voices for Animals in Tourism*. Wallingford: CABI, 34–45.
- Schuurman, Nora & Dirke, Karin (2020) From pest to pet: Liminality, domestication and animal agency in the killing of rats and cats. *Trace: Journal for Human–Animal Studies* 6(1), 2–25. <https://doi.org/10.23984/fjhas.86934>
- Schuurman, Nora & Franklin, Alex (2024) *Equine Landscapes of Interspecies Care*. London: Palgrave Macmillan.
- Shir-Vertesh, Dafna (2012) 'Flexible personhood': Loving animals as family members in Israel. *American Anthropologist* 144(3), 420–432. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1433.2012.01443.x>
- Shortt, Harriet (2015) Liminality, space and the importance of 'transitory dwelling places' at work. *Human Relations* 68, 633–658. <https://doi.org/10.1177/0018726714536938>
- Srinivasan, Krithika (2019) Remaking more-than-human society: Thought experiments on street dogs as "nature". *Transactions of the Institute of British Geographers* 44(2), 376–391. <https://doi.org/10.1111/tran.12291>
- Syrjämaa, Taina (2020) Neiti Åkerblomin kissa ja suutariperheen Mikko: Kissa perheenjäsenenä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa. Teoksessa Tuomas Räsänen & Nora Schuurman (toim.) *Kanssakulkijat. Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 131–157.
- Tronto, Joan C. (2013) *Caring Democracy: Markets, Equality, and Justice*. New York: New York University Press.
- Van Gennep, Arnold (1909/1960) *The Rites of Passage*. Käänt. M. B. Vizedom & G. L. Caffee. [Les rites de passage, 1909.] London: Routledge.
- Wischermann, Clemens, Steinbrecher, Aline & Howell, Philip (toim.) (2018). *Animal History in the Modern City: Exploring Liminality*. London: Bloomsbury.

YTT, dosentti **Nora Schuurman** on yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen eläintutkimukseen erikoistunut maantieteilijä, joka työskentelee erikoistutkijana (sr.) Turun yliopistossa. Hänen tutkimusaiheitaan ovat ihmisten ja muiden lajien välinen vuorovaikutus, kumppanieläimiin liittyvät kulttuuriset käsitykset ja käytännöt sekä lajienvälinen hoiva. Tämänhetkissä hankkeissaan hän tarkastelee metsää monilajisena kotina (Koneen Säätio) sekä muutoksia eläinten kivun kulttuurisissa tulkinnoissa (Veterinääriset ratkaisut).